

is het op Bali. Ook hier is dadelijk eenheid van natuur en menschelijk bedrijf.

Als weinig andere archipelvolken, en dat zegt heel wat, verstaat de Balinees de kunst zijn bouwsels in de natuur te voegen. Een groote boom, een heuvelkant, alles wat de bouwmeester op zijn pad vindt, wordt in het bouwwerk opgenomen, gelijk ook op Java de Boroboedoer een heuveltop in zich opnam. De honderden tempels, waarmede het land als overdekt is, trekken steeds weer bloemen en vruchten offerende optochten tot zich. En op de dagen der feesten of verbranding der dooden tooit men zich in de goudene weefsels en bontgeruite gele-, roode en paarse gewaden. Daar is in volk en kleuren, in beweging, taal en oogopslag een vrijheid, luidruchtigheid en bewegelijkheid waaraan de Javaansche vorstenhoven volkomen tegengesteld schijnen.

Matgele gelaten, in een hoofddoek, strak geplooid, gevat; doffe batiks en bruin en blauw zonder schatering. Hoofsche ingetogenheid, een aparte taal waarin men tot den meerdere spreekt. Eenen hooggeplaatste volgen een reeks van bedienden, gewis naar rang en beteekenis geordend. De gamelan spreekt een droomeriger taal dan die van Bali, en de dans der serimpi's en bedoyo's is schuchter, stil en wonderbaarlijk als bloembladen in het opengaan. Het raffinement van eeuwen hangt alom, al is het gevaar voelbaar van verdooving in deze van-de-wereld-afgezonderdheid. De opeenvolgende ommuringen, die op het kleinere eiland de tempelhoven omgrenzen, ze sluiten hier het vorstenpaleis, de kraton, herhaalde malen van de buitenwereld af. Zware poorten, bewapende wachten, kloosterstille, fluisterend spreken van nederige hovelingen. Den gouden pajong voert de vorst, en al wie van vorstelijsen bloede is voert meer of minder gouden banden op den zijne. Een koele dronk wordt plechtig onder gouden pajong voor den vorst daarheengedragen, een drager is er voor het gouden dienblad, een voor den pajong, — embleem. Embleem is ook de vorm waarin de waringinboomen op het voorerf der paleizen zijn geschoren, zij verzinnebeelden de beschermende macht die de vorsten over het volk onderhouden. Dit is de sfeer, waarin het aloude gebruik, de adat, tot heilige instelling wordt.

Van dit alles iets te schilderen heeft zijn eigenaardige moeilijkheden. De gebaren, de standen, de kleedij, het is alles van een andere taal. Het is er mede, als met een vreemd letterschrift. Wij staan er voor, en weten niet als bij onze eigen schriftteekens het essentiele van het bijkomstige te scheiden, en de eenige weg die ons openstaat is die van nauwkeurig op alles in te gaan en van elk detail te wegen wat er de beteekenis van uitmaakt. Maar de vrijmoedigheid waarmede een Europeesch schilder hier Europeesch schildert, is misplaatst en sluit het uit, dat iets van wat de ziel van deze dingen uitmaakt, meekomt in zijn schilderij. Hij kan, op zijn Europeesch, gebaren vastleggen, vormen tot hoofdzaken herleiden,